PARTEA a III-a

# ORTODOXIA DE LIMBA SLAVONA IN EPOCA LUI STEFAN-CEL-MARE.

## CAP. I.

## **Mitropolitul Teoctist.**

In 1451 Patriarhul Grigorie Mammas, care tinea la Unirea cu Roma, pleca din Constantinopol, unde stapaniau patimile poporului, atatate, supt slabul Imparat Constantin, de Megaducele Luca Notara, adevaratul stapan al Capitalei bizantine. A se numi alt Patriarh in locul lui, era insa cu neputinta. Sultanul Mohammed al II-lea isi incepuse Domnia taind, prin cetati noua la Bosfor, veniturile ca si legaturile Constantinopolului, care-si astepta ceasul. In sfarsit, pentru a inrai si mai mult crisa religioasa si politica, Mitropolitul unit al Chievului, cardinalul Isidor, veni, din partea Papei, de la Roma chiar, pentru a proclama din nou Unirea, pomenind pe Prea Sfantul Parinte in liturghie si inviersunand si mai tare plebea mandra a Bizantului impotriva dusmanilor si a pangaritorilor ortodoxiei strabune. Multi chemau in gura mare, ca liberatori, pe Turci, cari si intrara, dupa un asediu mai lung, in orasul imparatesc la 28 Maiu 1453.

Prin 1449-55, Mitropolitul Moldovei, Ioachim, care ramasese in traditia Unirii, parasia Scaunul, refugiindu-se la Sandomir si apoi la Roma. Respect pentru drepturile constantinopolitane, in halul in care se afla Imparatia greceasca, nu exista. La aceasta din urma data Patriarh bizantin nu statea la indamana pentru a da “gramatele” de intarire unui nou Mitropolit. Domnul care era atunci, Alexandru cel Tanar de la Cetatea-Alba (pana in primavara anului 1455) ori Petru Aron, se sprijinia contra Turcilor pe Poloni sau pe Unguri. Consacratorul va fi deci cautat in Serbia lui Gheorghe Brancovici, Despotul care putea fi considerat ca mostenitor al Bizantului cazut. Pe noul ierarh stapanitorul moldovean nici nu se gandia de altfel a-l lua din mijlocul “ucenicilor” de prin “chiliile” Bizantului, ci alese pe un Roman, - am crede chiar pe un fiu de boier, o ruda de Voevod, caci prea mare e inraurirea lui in toate afacerile, supt Domnii cari urmeaza. Teoctist era un om invatat, care a dat un mare avant culturii slavone in Moldova; trebuie sa fi fost pregatit deci intr’una din manastirile care pastrau datinile acestei culturi, gonite acum din vetrele ei balcanice. Astfel de manastire era insa in Moldova numai Neamtul, al carui egumen avea, de la oranduirea Mitropolitului Iosif, si grija Bistritei: Iosif se gandise totdeauna cu iubire la acest lacas “al sau”, si batranetele-i din urma le si petrecu aici, cum spune si numele de “chilia Vladicai Iosif”, pastrat pana tarziu. Dintre parintii nemteni, al caror egumen va fi fost chiar, se ridica si Teoctist, el insusi un “episcop sarbesc”.

Pentru a-l sfinti, era in apropiere si Mitropolitul muntean. Acesta n'avea, de mult, legaturi cu Patriarhia de Constantinopol; el nu iea parte nici intr'un chip la sinodul din Florenta. Daca ne gandim la inchinarea lui Alexandru-Voda Aldea catre Turci, la politica de supunere a lui Vlad Dracul fata de dansii, la pacea Domniei slabului Voevod Vladislav, care tocmai stapania atunci in Tara-Romaneasca, o ideie se impune. Scaunul muntean fusese deslipit de Bizantul dusman al suzeranului turc; el putea sa lege relatii de supunere ierarhica noua cu Scaunul sarbesc din Pee, de si, in vremea cand din Tarul de odinioara se facuse un cneaz si un Despot, rostul efectiv al Patriarhului de glorioasa stapanire imparateasca fusese luat, de la un timp, de simplul Mitropolit al Belgradului, care statea inca pe atunci langa Despotul Gheorghe Brancovici. Peeul decazut fu supus, in adevar, dupa cererea Sultanului, de catre Constantinopolitani, altei Patriarhii slave din Balcani, dar mai tarziu numai. In muntii macedoneni, pe pamantul stapanit de celalt "Imparat", Sultanul, va fi numai atunci, la Ohrida, un Patriarh in locul episcopatului recunoscut de Bizant inca de la 1410, intr'un timp cand se putea crede in sfaramarea apropiata a puterii turcesti prin luptele dintre fiii lui Baiezid.

Un Patriarh Nicodim se intalneste la Ohrida in 1452 numai intr'un singur izvor dubios, o inscriptie, pe cand e cunoscut intre 1445 si 1453 din altele, vrednice de credinta, Nicodim de Pee, Patriarh a toata Serbia. Interpolarea la cronica lui Ureche care vorbeste de Ohrida stramuta in veacul al XV-lea inca situatii care existau doar in al XVII-lea.

Teoctist a pastorit Moldova timp de aproape un sfert de veac, incheindu-si zilele numai la 1477, in 18 Novembre, cand trupul fostului calugar de la Neamt se cobora in pamantul manastirii celei noua, facuta de Stefan-cel-Mare, a Putnei, ceia ce ar fi inca o dovada ca Teoctist, ca si Iosif, facea parte din dinastia domnitoare. In aceasta indelungata arhipastorie a lui, el a luat parte la o suma de acte politice ca inchinarea Moldovei catre Turci supt Petru-Voda Aron, pe care-l recunoscu, in 1455, catva timp dupa ce el si calugarii de la Neamt fusesera partenitorii Domnului legiuit, ai lui Alexandrel, fiul lui Ilie-Voda, acel Alexandrel in numele caruia savarsise Petru-Voda cel nou, inainte de a-si arata scopurile personale, omorul de la Reuseni impotriva fratelui sau Bogdan. Pe Stefan insa, fiul acelui Bogdan, jertfit fara stiinta lui, Teoctist il primi cu cea mai mare bucurie, in fruntea boierilor terii, la locul zis Direptate, - unde se ucideau osanditii -, atunci cand el veni cu ceata sa biruitoare sa-si iea in stapanire Suceava, ca o mostenire parinteasca. Juramantul lui Stefan fata de regele Poloniei, in 1462, nu e facut numai inaintea lui Teoctist, care si acuma -, o inoire fata de trecut, care nu incuviintase amestecul Vladicilor in afacerile de Stat si nu-i putuse pomeni ca marturi ai juramintelor, - isi pastreaza rangul, indata dupa Domn, dar e si intarit, prin juramantul sau, de catre puternicul Mitropolit. Era asa de puternic si respectat incat, atunci, in 1462, cand clericii si boierii moldoveni fura indemnati sa jure si ei ca vor pastra credinta Poloniei, ca si Domnul pe care-l luau in chezasie, Teoctist da singur actul in numele tuturora, fara a gasi cu cale macar sa aminteasca numele celorlalti "duhovnici, si domni mireni ai Moldovei, si bogati si saraci, cu tot Sfatul Domnului nostru Stefan Voevod, si batrani si tineri, si cu toata obstea".